

СУ "ДИМИТЪР ТАЛЕВ" - ГРАД ДОБРИЧ

Улица "Генерал Георги Попов" №16, тел.: 690-390;
e-mail: dtalev@mail.bg; web: <http://www.sou-dtalev.info>

Утвърждавам

Директор:

/В. Панчева/

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ В СУ "ДИМИТЪР ТАЛЕВ" ЗА УЧЕБНАТА 2018-2019 ГОДИНА

СУ "Димитър Талев" утвърждава авторитета си на образователния пазар в град Добрич и през новата 2018/2019 учебна година. Все по-уверено училището ни се превръща в знак за стабилна образователна политика, която поставя в центъра на всички учебно-възпитателни дейности личностното развитие, израстването и реализацията на подрастващите.

Най-важното място в нашата педагогическа дейност заема детската личност с нейната уникалност, потребности и темпове на развитие и това ще продължи и в следващите години с цел постигане ново, по-качествено равнище на нашите усилия и по-добри резултати от учебно-възпитателната ни работа.

За колектива на училището ни е важно учениците да се чувстват спокойни, уважавани, мотивирани, да изграждат у себе си чувство за лично достойнство и уважение към личността на другите, да припознават училището като желана територия, където се чувстват в безопасност. Поради тези причини противодействието на училищния тормоз е първостепенна задача пред нашия колектив.

Важните аспекти, които трябва да бъдат взети под внимание при проектирането на програма срещу тормоза, включват: работа върху взаимоотношенията в цялата училищна общност; **общоучилищни политики** срещу тормоза, включващи ненаказателни и смислени мерки; подобряване на средата; включване на родителите и настойниците; помощ от съученици/върстници; терапевтична работа (когнитивно-поведенческа терапия с грубияните и жертвите); обучение на жертвите за различни методи на справяне, обучение за повишаване на увереността.

Опитът и проучванията показват, че програмите за справяне с тормоза са максимално ефективни, ако всички в училище – от ученика и учителя до помощния и ръководния персонал - полагат координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна училищна среда.

Първата стъпка е мащабна **обществена кампания**. Когато наличието на системно насилие в училище се признае и осъзнае от всички, то много по трудно ще остане скрито. Ако възрастните не реагират своевременно на насилието, тогава тези, които упражняват тормоз, получават тяхното мълчаливо съгласие. Предотвратяването на насилието е сериозен ангажимент за всички в училище.

Настоящият механизъм е система **насочена към всички в училище** – ученици, преподаватели, служители и родители, които участват и полагат усилия за спиране на насилието. Родителите/настойниците трябва да бъдат информирани относно подхода на училището спрямо тормоза и предоставяните възможности за запознаване с начините, по

които те могат да подкрепят работата на училището, за да създадат позитивна атмосфера в училище и да затвърдят въщи качества като загриженост, отговорност, състрадание и уважение към другите хора. По този начин с течение на времето училището създава култура, която цени взаимното уважение и сътрудничество.

Механизмът очертава **начините**, по които чрез партньорството в училищната общност ще се създадат условия за ограничаване на тормоза, насилието и агресията сред учениците и включването им в училищния живот като равноправни участници. Координираните действия и обмяната на информация за рисковите деца и техните семейства, които се нуждаят от закрила и помощ, е в основата на съвместната ни работа.

I. СЪЩНОСТ НА ПОНЯТИЕТО ТОРМОЗ

Тормозът е форма на насилие, която се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група. Насилието между деца в училище обхваща широк спектър от прояви. Това е явление със сериозни размери и остава дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението, както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват.

Българската дума, която отговаря най-точно на явлението, е „тормоз” (“bullying”). Ключови в **разбирането за тормоза** са следните характеристики на това поведение:

- ◆ Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
- ◆ Извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
- ◆ Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Не е тормоз:

- ◆ Незлонамерено агресивно поведение;
- ◆ Агресивно поведение между равни по сила;
- ◆ Еднократно или рядко случващо се агресивно поведение.

Физически тормоз - блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Вербален тормоз - подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

Психичен тормоз - изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

Социален тормоз - избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране.

Тормозът може да бъде реален или **виртуален**. Тук спада разпространяването на:

- ◆ обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook;
- ◆ разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават;
- ◆ снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

ТОРМОЗ И РОЛИ

Важно е да знаем, че в ситуация на тормоз няма „невинни”. Всеки приема една от следните шест роли, с всички последствия от това:

- **мъчител** (агресор) – инициатор и изпълнител, който кани другите да се присъединят, лидер, който измисля нови начини за издевателство;
- **помощник на мъчителя** – помага с цел да получи одобрението на мъчителя, присъединява се към тормоза, когато вече е започнал;
- **подкрепящ мъчителя** – винаги присъства, дори да не се намесва активно; присмива се на жертвата, окуражава мъчителя, приканва другите да се забавляват;
- **защитник на жертвата** – опитва се да каже на другите да спрат, вика за помощ, защитава или насърчава жертвата;
- **страничен наблюдател** – стои настрана, преструва се, че не забелязва, не взема страна и не прави нищо;
- **жертвата** – обект на тормоза.

Измерването на тези роли с т.нар. „скала за ролево участие”, направено в изследването на проф. Пламен Калчев, показва, че в ситуации на тормоз децата у нас най-често участват по следния начин:

- мъчителы – 8,2%;
- помощници – 6,8%;
- подкрепящи – 19,5%;
- защитници – 17,3%;
- странични наблюдатели – 23,7%;
- жертви – 11,7%;
- неопределени – 12,7%.

ЖЕРТВИТЕ

Всички изследвания, включително и у нас, показват, че децата, подложени на системен тормоз (по-често от веднъж месечно), имат понижено самоуважение и чувство, че са по-зле приети от връстниците си. Момчетата често са по-слаби физически. Насилието създава допълнително чувство за несигурност, понижено самоуважение, страх и нежелание да ходят на училище, психосоматични симптоми, а също е доказана и повишена склонност към депресии в зряла възраст. Наблюдава се и тенденция за „пренос” през поколенията – за жертвите е по-вероятно да имат деца, които на свой ред да са обекти на тормоз в училище. От друга страна, „мълчаливият кошмар” води до натрупване на гняв и враждебност, което поражда проблеми със самоконтрола и остри изблици на гняв, често към други беззащитни хора в обкръжението. Понякога те се превръщат в особена група „тормозени насилници”.

Лесно можем да разпознаем децата, подложени на тормоз. Според Олвеус те най-често са:

- страхливи и несигурни;
- предпазливи, чувствителни, тихи;
- реагират с плач и отдръпване;
- липсва им самоуважение;
- нямат приятели;
- прекалено защитени от родителите си;
- не са агресивни (освен в редки случаи);
- момчетата са по-слаби физически.;

Много е важно да подчертаем, че прекратяването на тормоза е само първата стъпка в работата с тези деца. Следващата е да ги научим да се справят сами. Не е добро решение другите, възрастните и връстниците, да се грижат за тях и да ги покровителстват, защото те са станали мишена на насилие точно защото така са правили и родителите им. Това е една от причините, поради която тормозените деца рядко се оплакват. Когато го направят, те получават еднократна подкрепа и защита, а това не решава същността на проблема. Правилното решение е да се работи с тези деца за развиване на техните социални умения, на

самоуважение и вяра в себе си. Това е дълготраен процес, но си струва труда. Специално го подчертаваме, защото най-честата реакция на възрастните при ситуация на насилие между връстници е “да застанат на страната” на жертвата и да укоряват и наказват насилника. За децата, които са жертви, нашето състрадание не е от особена полза. За тях е важно да повярват, че е недопустимо това, което се случва, и да получат подкрепа, за да развият качествата, които им липсват.

ЗАДЪЛЖЕНИЕ НА ВСЕКИ УЧИТЕЛ, ВЪЗПИТАТЕЛ ИЛИ СЛУЖИТЕЛ е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

II. МЕРКИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В СУ „ДИМИТЪР ТАЛЕВ” - ДОБРИЧ:

1. На всички нива защита и отстояване на човешките права и проява на междукултурна толерантност чрез:

- ◆ Запознаване на учители, ученици със **Заповед №РД 09-611/18.05.2012г.** на МОН;
- ◆ Запознаване на класните ръководители и педагози и с настоящия „Механизъм за противодействие на училищния тормоз между учениците в СУ „Димитър Талев” за овладяване на ситуации на насилие и тормоз между ученици;
- ◆ Провеждане на колективни и индивидуални срещи с цел информиране от класните ръководители „Какво е насилие и тормоз? Как да го разпознаваме?”;
- ◆ Сред ученици в часа на класа.

2. Извършване оценка на тормоза в началото и в края на учебната година.

Информацията се обобщава от проведените анкети до 30.X. 2018г. и до 10.VI. 2019г. Предоставя се на Координационния съвет, съответно до 10.XI.2018г. и 27. VI. 2019г.

3. Включване в обучения за повишаване на квалификацията, знанията и уменията на учители, ученици, родители за справяне в ситуации на конфликт, породени от агресивно поведение в училище и извън него, както и в областта на справяне с училищния тормоз .

4. Подобряване на средата за игра и спорт.

Създаване на позитивна атмосфера и извън класната стая - подобряването на училищните площадки и игрища с цел предотвратяване на тормоза. Факт е, че голяма част от усвояването на уменията за социален контакт и отношения става по време на обедната почивка или в междучасията. Участие в международните проекти по програма Еразъм+.

5. Насърчаване на атмосфера на сътрудничество в училище.

- ◆ **Разговори с учениците**, за това, че агресията нанасява, с примери от живота. Обсъждане на лоши постъпки, на които са станали неволни свидетели;
- ◆ **Комуникиране с родители и настойници** – преодоляването на потенциални пречки, когато причините за агресивното поведение се крият в самото семейство;
- ◆ **Организиране на кампании, които да достигнат до родители и настойници** - Тренинги и ролеви игри с участието на учители, ученици и родители с оглед възпитаването на съпричастност, двустранно уважение и зачитане на правата и авторитета на всяка от трите групи;
- ◆ **Използването на медиите** като важен начин за достигане до по-широката общественост; популяризиране на добри практики.

6. Индивидуална работа с учениците, склонни към упражняване на тормоз.

- ◆ Целта е да се помогне на децата, които оказват тормоз, да подобрят качеството на своите отношения с групата от връстници/съученици и да им се даде възможност да контролират своята агресия и агресивни чувства;
- ◆ Извънкласни дейности, съобразени с интересите и потребностите на децата, в които учениците да изразходват излишната си енергия, вместо в училище и в класната стая;
- ◆ Обособяване на „стаи“ в училищата за отпушване на натрупано напрежение и отрицателни емоции у децата, където могат да крещят, да се отпуснат напълно, в т.ч. и с физическа активност.

7. Помагане на жертвите – съученици предоставят полезна информация, как да се помага на тормозените връстници.

8. Подобряване на знанията и уменията по интернет безопасност на деца, младежи и родители.

III. НАЧИНИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В СУ „ДИМИТЪР ТАЛЕВ” - ДОБРИЧ

1. Създаване на Координационен съвет, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза.

2. Дефиниране на елементите на защитната система:

Дейности на ниво клас/класна стая

- Редовни срещи в класната стая по въпросите за тормоза и отношенията между връстниците/съучениците. Целта е да се създаде пространство, в което да се говори открито за тормоза и се работи за формирането у учениците на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като например емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.;
- Неформално образование - екскурзии с учебна цел, "зелено училище", летен отдих, работа по проекти, посещение на театрални постановки и други форми, предоставящи възможност за съпътстващи дейности и превантивни програми;
- Срещи в клас с родителите.

Дейности на ниво училище

- Оценка на тормоза в училище чрез информация от педагогическите съветници;
- Формиране на Координационен съвет за превенция на тормоза;
- Обучение в структури на ученическо самоуправление, обучение по подхода "връстници обучават връстници";
- Включване и ученици в процеса на създаване и реализирането на всички интервенции, както и в изграждане на общоучилищната политика срещу насилието и тормоза;
- Повишаване квалификацията на учителите и определени категории от работещите в училище за справяне с критични ситуации;
- Разработване на правила срещу тормоза в училище;
- Разработване на координирана система за надзор по време на междучасията;
- Подобряване на системата от дежурства с оглед обхващане на местата, в които на етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз;

Дейности с родителите.

- Превенция на рисковото поведение сред уязвими групи. Училище за родители /консултиране и тренинги за решаване на конфликти/;
- Учениците получават ефективна помощ от възрастните;
- Индивидуални срещи с деца, които извършват тормоз;

- Индивидуални срещи с деца, които са обект на тормоз;
- Срещи с родители на деца извършители или жертви на тормоз;
- Осигуряване на реални партньорства с външни на училището институции, организации и специалисти.

3. Изграждане на защитна мрежа

Действия при разрешаване на установен училищен тормоз между учениците

3.1. Интервенции в ситуации на тормоз, според приетите правила

На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между учениците. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. По-голямата част от ситуациите на тормоз следва да бъдат овладени от учителите или възпитателите, а някои и от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

ПРОЦЕДУРИ И АЛГОРИТЪМ ПРИ УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ.

1. Преподавателят, станал свидетел или уведомен от учениците за ситуация на тормоз, задължително информира класния ръководител и дежурния помощник-директор в рамките на същия ден.
2. При екстремни ситуации, в които са били застрашени живота и здравето на учениците и уронвани престижа на институцията училище, заместник-директорът уведомява директора.
3. Директорът преценява ситуацията и уведомява при нужда началника на РУО-Добрич.
4. При възникнала ситуация изявление за Медиите прави само директорът или оторизиран от него служител.

Ниво на тормоз	Отговор на училище	Отговорни лица
Ниско нарушение на правилата	Прекратяване – изтъкване на нарушеното правило – налагане на съответната последица	Учител, възпитател и класен ръководител
Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата	Протокол за тормоз – възстановяване на щетата, разговоря се с ПС и МКБППМН по местоживееене на ученика	Класен ръководител
Сериозно - злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и	Насочване към МКБППМН, ИДПС и РУ „Полиция”, ОЗД и община по силата на Координационния механизъм;	Координационен съвет Педагогически съветник

3.2. Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение на всеки учител или възпитател е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

◆ В случай на физически тормоз учениците трябва да бъдат разделени, да се прекрати физическият контакт между тях незабавно и да се уведоми класния ръководител.

◆ Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това следва да се случи на по-късен етап.

◆ Важното е учителят или възпитателят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение.

3.3. Реакции спрямо детето, което е упражнило тормоз:

Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата. Той се прилага от класния ръководител, педагогически съветник или психолога. Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с ученика. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик и че съдейства с оглед отново да се възстановят ценностите, към които училището се придържа, а не за да бъде наказан. Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово решение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза. Като първа стъпка класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете. След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка.

3.4. Реакции спрямо дете, което е обект на тормоз:

Работата с деца, които са обект на тормоз, е насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

◆ Класният ръководител говори с детето, по възможност още същия ден, за да разбере какво точно се е случило;

◆ Подчертава се поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

◆ Класният ръководител наблюдава детето в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него.

3.5. Реакции спрямо наблюдателите:

◆ Класният ръководител изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

◆ Класният ръководител насърчава учениците за грижа спрямо тормозеното дете.

3.6. Училищна система за насочване към други институции

3.6.1. РЕГИСТРИРАНЕ НА СИТУАЦИИ НА ТОРМОЗ

◆ Създава се **регистър на училището** за регистриране на случаи на тормоз между учениците;

◆ Всяка ситуация на тормоз се регистрира и описва от учителя, който я е наблюдавал с цел да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция. **Регистърът** съдържа следните **реквизити**: „дата“, „кратко описание на всяка ситуация“, „участници“, „клас“/”група“, „предприети мерки“, „подпис“. Този регистър се съхранява на достъпно място в учителската стая;

◆ Класните ръководители **следят** вписаните в регистъра случаи и предприемат съответни мерки като взаимодействат с учители и с екипа;

◆ В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие Координационният съвет предлага на директора да уведоми **дирекция „Социално подпомагане“**, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на

вътрешните работи, да бъде потърсено съдействие от страна на отдел „Закрила на детето” по местоживеене, местните комисии за БППМН, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм;

3.7. Включване на родителите

◆ Във всички случаи е необходимо **родителите да бъдат уведомени** за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията; От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;

◆ Учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или училищния психолог.

4. Ресурсна обезпеченост

- ◆ Ежегодно обучение на членове на колектива за превенция, познаване и специфика на работата с ученици подложени на тормоз;
- ◆ Индивидуални, групови и колективни форми за повишаване квалификацията на специалисти, работещи с рискови групи ученици;
- ◆ Изграждане на механизми за взаимодействие с различни институции;
- ◆ Осигуряване на подкрепяща мрежа от специалисти в училище, които да удържат ситуации на тормоз в училището;
- ◆ Осигуряване на материали.

IV. МОНИТОРИНГ и ОЦЕНЯВАНЕ

Използват се методи за вътрешно и външно наблюдение и контрол (наблюдение, анкетиране, контакти, анализ), както и процедура за вътрешна оценка чрез ежемесечни работни срещи на консултативни екипи.

Количествени индикатори:

- Брой идентифицирани заинтересовани страни;
- Брой проведени инициативи на училищно ниво;
- Брой проведени обучения;
- Брой участници в обученията;
- Брой издадени печатни материали;

Качествени индикатори:

- Повишено ниво на взаимодействието на следните нива:
 - на ниво училище – между учители, ученици, родители;
 - между институциите и училища.
- Формирани умения у участниците от целевите групи за справяне с агресията и на нагласи за непримиримост към насилствени прояви;
- Придобити умения от училищните екипи за работа с деца с агресивно поведение.